

GLAGOLSKI PARONIMI U HRVATSKOME JEZIKU

MARIJANA BAŠIĆ

MARTA GRGAT

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR – 23000 Zadar
mabasic@unizd.hr

Jelašce 56, HR – 21238 Otok Dalmatinski
marta.grgat123@gmail.com

UDK: 811.163.42*367.625
DOI: 10.15291/csi.4005
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 28. 8. 2022.
Prihvaćen za tisak: 7. 10. 2022.

Paronimi su riječi koje imaju sličan izraz, a različit sadržaj, odnosno riječi koje se slično pišu, ali imaju različito značenje. Upravo zbog sličnoga izraza govornici često odstupaju od norme pri upotrebi paronimnih parnjaka u svakodnevnoj komunikaciji. U teorijskom dijelu rada raspravlja se o određenju paronima i predstavljaju rezultati malobrojnih dosadašnjih istraživanja. U drugome dijelu rada prikazano je istraživanje u kojemu je sudjelovalo 109 ispitanika. Kao instrument poslužio je upitnik koji se sastojao od dva zadatka nadopunjavanja rečenica. Svaki je zadatak sadržavao po deset rečenica s glagolskim paronimnim parnjacima (korijenskim i prefiksanim). Prikazani su rezultati svih ispitanika, a zatim su se odgovori raščlanjivali prema trima kriterijima (obrazovanje, materinsko narječje i odraz jata). Cilj je istraživanja utvrditi odstupaju li ispitanici od norme hrvatskoga standardnog jezika pri upotrebi paronimnih glagola, odnosno prepoznaju li razliku između paronimnih parnjaka te služe li se odgovarajućim parnjakom u zadanom kontekstu. Rezultati istraživanja potvrdili su hipotezu da ispitanici bolje razlikuju prefiksalne paronime. Lošiji su rezultat ispitanici postigli u zadatku u kojemu se tražilo da prepoznaju korijenske paronimne parnjake u određenom kontekstu. Rezultati istraživanja potvrđuju Tafrin (2003) zaključak o nužnosti izrade rječnika paronima u kojemu bi se nalazilo objašnjenje paronima i njihove tvorbe te popis najčešćih pogriješaka kod govornika.

KLJUČNE RIJEČI:

glagoli, hrvatski jezik, korijenski paronimi, paronimija, prefiksalmi paronimi

1. UVOD

Paronimi su riječi koje se u komunikaciji često nepravilno zamjenjuju jer imaju sličan izraz i slično ili potpuno drugačije značenje. Primjerice paronimni parnjaci nastali od pridjeva *crven*, “koji je boje svježe krvi, zrelih jagoda ili cvijeta divljeg maka” (VRHSJ) kazuju radnju koja je u skladu sa značenjem toga pridjeva, ali značenje se parnjaka razlikuje: glagol *crveniti* prijelazan je i znači “bojiti što u crveno, činiti crvenim [*crveniti obraze; crveniti usne*]”, a glagol *crvenjeti* (*se*) neprijelazan i znači postajati crvenim ili crvenijim [*Jagode crvene na suncu.*]” (VRHSJ). Paronimija se u literaturi o leksičko-semantičkim odnosima ili samo usput spominje kao rubna pojava ili se o njoj uopće ne govori. Osim toga, jezikoslovci se češće bave međujezičnom nego unutarjezičnom izraznom sličnosti. Dodatan se problem, ističe B. Tafra, ogleda u činjenici da “u jezikoslovnoj kroatistici, i ne samo u njoj¹, ne postoji suglasnost o tome što je bliskoznačnost, ali ni o tome što je istoznačnost” (Tafra 2018: 215). Z. Jelaska (2007: 210) navodi da se “hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi prihvatila osnovna podjela sinonima na istoznačne i bliskoznačne” pa se “istoznačnicama naziva podskupina sinonima međusobno zamjenjivih u svim kontekstima (npr. *ljekarna – apoteka, sustav – sistem*), s potpunim podudaranjem sadržaja (značenja)”, a bliskoznačnicama “riječi među kojima postoji razlika u jednoj od značenjskih sastavnica koje su međusobno zamjenjive samo u nekim kontekstima ili riječi različita opsega sadržaja”, ali ima i drugih mišljenja.² Za razliku od sinonima kojima je svojstven različit izraz i isto značenje, paronimima je svojstven sličan izraz, ali različito značenje.

Neki autori paronimima smatraju izrazno slične riječi, bez obzira na njihovo podrijetlo, npr. hrvatske riječi *afektivno* i *efektivno*, ili francuske *amour* ‘ljubav’ i *amer* ‘gorčina; žuč’. Drugi misle da paronimi mogu biti samo riječi izvedene iz istoga korijena (npr. Crystal 2003), odnosno iste tvorbene porodice, iste vrste riječi i istoga semantičkoga razreda (Tafra 2003), npr. *nesosan* i *nesnošljiv*,

¹ David Alan Cruse (2004: 154 prema Tafra 2018: 223) primjerice navodi tri vrste sinonima: “the absolute synonyms, the propositional synonyms and the near-synonyms”. Više o tome vidi u David Alan Cruse (2000: 157–160). J. Lyons (1992: 148–149, prema Jelaska 2007: 210) pak razlikuje “potpune (eng. *completely*) sinonime koji se pojavljuju u određenim kontekstima (u drugim kontekstima te iste riječi nisu sinonimi) od cjelovitih (eng. *absolute*) koji bi zahtijevali istu raspodjelu i isto značenje u svim kontekstima i značenjskim sastojnicama”.

² Z. Jelaska (2007: 210) primjerice navodi oprječne stavove J. Silića i B. Tafre. Silić umjesto *istoznačnica* (pravi sinonimi) i *sličnoznačnica* (nepravi sinonimi) predlaže niz: *istoznačnice* (dublete), *inačice* (varijante) i *sličnoznačnice* (sinonimi) dok Tafra smatra da nepotpuni i nepravi pa ni bliskoznačni sinonimi ne postoje jer “istost ne može biti nepravda”.

mesni i *mesnat*. Takvi se paronimi od istokorijenskih sinonima razlikuju samo u jednome – imaju različita značenja, dok sinonimi imaju isto. Drugim riječima, bez obzira na ista, jednaka i slična značenjska obilježja, za odnos među paronimima važna je upravo razlika u značenju, dok je za odnos među sinonimima važno značenjski zajedničko. (Jelaska 2007: 212)

B. Tafra (2003: 438) napominje da se o paronimiji “počelo pisati dosta kasno, često samo usput, s različitim tumačenjem, a u hrvatskom se jezikoslovlju uopće nije ni pisalo o njoj” iako je upravo paronimija “od svih leksičkih odnosa najčešći izvor odstupanja od jezične norme, a zamjena paronimnih parnjaka ili upotreba jednoga bez obzira na ograničenja njegove leksičke spojivosti stvara besmislene poruke ili prenosi sasvim drugo značenje”.

Hrvatski bi nazivi za paronimiju i paronime mogli biti *bliskoznačnost*³ i *bliskoznačnice*. Ovdje je riječ o bliskosti i na izraznoj i na sadržajnoj razini, s tim da je izrazna bliskost u prvom planu i da zbog nje nastaju zamjene parnjaka. Mogućnost zamjenjivanja u istom kontekstu potječe od njihove bliskoznačnosti koja je uvjetovana pripadnošću istoj tvorbenoj porodici, istoj vrsti riječi i istom semantičkom razredu. (...) Kao i kod drugih leksičkih odnosa, tako i u paronimiji postoje tipični i netipični primjeri, odnosno oni koji zadovoljavaju sve postavljene kriterije, koji su prototipni, i oni koji po nečemu nisu prototipni. (Tafra 2003: 439)

B. Tafra navodi devet kriterija koji moraju biti zadovoljeni da bi se neke riječi mogle odrediti kao paronimi. Prema Tafri (2005: 252–254) paronimni parnjaci moraju:

1. pripadati jednom jeziku,
2. pripadati samo standardnom jeziku ili nekom od idioma,
3. pripadati jednom vremenskom odsječku,
4. pripadati istom leksičko-gramatičkom razredu,
5. pripadati istom leksičko-semantičkom razredu,
6. imati iste gramatičke kategorije,
7. pripadati istoj tvorbenoj porodici,
8. imati djelomično podudarnu fonološku strukturu i
9. imati djelomično podudarnu semantičku strukturu.

³ B. Tafra (2003: 439) objašnjava da se u hrvatskom jezikoslovlju “bliskoznačnost smatra vrstom sinonimije” s čime se ne slaže, štoviše tu tezu preispituje u ranijim radovima – vidi više u B. Tafri (1996).

2. PARONIMNI GLAGOLSKI PARNJACI U HRVATSKOME JEZIKU

Paronimne glagole, kao sveobuhvatan popis, ne možemo pronaći ni u jednom tiskanom ni mrežnom izdanju. Spominju se samo usputno, u većoj ili manjoj mjeri, u radovima različitih autora. M. Grgat (2021) izdvojila je glagole iz tih radova, mrežnih i tiskanih rječnika, te sastavila ogleadni popis paronimnih glagolskih parnjaka u hrvatskome jeziku.⁴

Izvorni govornici hrvatskoga jezika u svakodnevnoj komunikaciji ne pridaju pozornost preciznom značenju paronimnih parnjaka i nerijetko se odlučuju za samo jedan parnjak, neovisno o kontekstu. Razlog tomu kod korijenskih paronima⁵ može se pronaći u činjenici da parnjaci mogu imati isti izraz u nekim od glagolskih oblika – prezent, imperfekt, imperativ (*tamniti* – prezent: *tamnim*, imperfekt: *tamnjah*, imperativ: *tamni*, *tamnimo*, *tamnite* ~ *tamnjeti* – prez: *tamnim*, imperfekt: *tamnjah*, imperativ: *tamni*, *tamnimo*, *tamnite*) i glagolski pridjev radni muškoga roda jednine⁶ (usp. *tamniti* – *tamnio*, *tamnila*, *tamnilo* ~ *tamnjeti* – *tamnio*, *tamnijela*, *tamnijelo*) dok kod prefikslnih paronima do odstupanja dolazi zbog sličnosti prefiksa (*previdjeti* ~ *predvidjeti*).

Korijenski paronimni glagolski parnjaci na *-iti* i *-jeti* imaju potpuno različito značenje, ali do zabune pri njihovoj uporabi može doći zbog sličnosti u izrazu. Paronimni parnjak s nastavkom *-iti* glagol je radnje, prijelazan je i kazuje da subjekt vrši radnju nad nekim ili nečim te znači “činiti nešto nekakvim” (npr. glagol *oslabiti* u rečenici *Pokušao sam oslabiti protivnika*. znači da je subjekt pokušao učiniti nekoga slabim). Nasuprot tomu, paronimni parnjak koji završava na *-jeti* glagol je stanja ili zbivanja, neprijelazan je i znači da se subjekt nalazi u nekakvom stanju, odnosno postaje nekakav; označava početak nekakvog stanja⁷ (npr. glagol *oslabjeti* u rečenici *Nastavim li*

⁴ Ti se glagoli mogu podijeliti u dvije skupine. U korijenske bi se mogli ubrojiti glagolski parnjaci: *crveniti* ~ *crvenjeti*, *plaviti* ~ *plavjeti*, *bijeliti* ~ *bijeljjeti*, *crniti* ~ *crnjeti*, *žutiti* ~ *žutjeti*, *rumeniti* ~ *rumenjjeti*, *tamniti* ~ *tamnjeti*, *modriti* ~ *modrjeti*, *siviti* ~ *sivjeti*, *labaviti* ~ *labavjeti*, *pustiti* ~ *pustjeti*, *slabiti* ~ *slabjeti*, *slijepiti* ~ *slijepjeti*, *zahladiti* ~ *zahladnjeti*, *blijediti* ~ *blijedjeti*, *glupiti* ~ *glupjeti*, *zastiditi* ~ *zastidjeti*, a u prefiksalne: *iznajmiti* ~ *unajmiti*, *opteretiti* ~ *oteretiti*, *ošetiti* ~ *odštetiti*, *oprašiti* ~ *otprašiti*, *isticati* ~ *istjecati*, *izmjenjivati* ~ *razmjenjivati*, *utvrditi* ~ *ustvrditi*, *ušetati se* ~ *uzšetati se*, *previdjeti* ~ *predvidjeti*, *presjesti* ~ *prisjesti*, *pojasniti* ~ *objasniti*, *okopati* ~ *opkopati* i dr. (Grgat 2021: 8)

⁵ Osim na korijenske paronime, paronimi se prema načinu tvorbe dijele još na prefiksalne i sufiksne, npr. korijenski: *zeleniti* ~ *zelenjeti*, prefiksalni: *utvrditi* ~ *ustvrditi*, sufiksni: *susjedni* ~ *susjedski* (usp. Tafra 2005: 259).

⁶ Isto vrijedi i za one složene glagolske oblike u čijoj tvorbi sudjeluje glagolski pridjev radni (perfekt, pluskvamperfekt, futur drugi, kondicional prvi i kondicional drugi).

⁷ Usp. Vince (1959: 152).

ovoliko raditi, previše ću oslabjeti. znači da će zbog prevelikog rada subjekt postati slab).

Paronimni glagoli nastali sufiksalmom tvorbom pomoću nastavka *-iti*⁸ i *-jeti*⁹ izvode se uglavnom od opisnih pridjeva, npr. od pridjeva *crven, plav, bijel, zelen, žut, crn, lud, pust, labav* izvedeni su glagoli *crveniti, plaviti, bijeliti, žutiti, crniti, luditi, pustiti, labaviti* (značenje: činiti nešto nekakvim) odnosno glagoli *crvenjeti, plavjeti, bijeljati, žutjeti, crnjati, ludjeti, pustjeti, labavjeti* (značenje: postajati nekakav). Ponekad se povratni glagoli tvoreni sufiksom *-iti* rabe u istom značenju kao glagoli tvoreni sufiksom *-jeti*:

Neki glagoli, osobito s povratnom zamjenicom se, kao što su *bijéliti se, crníti se, crvéniti se, mòdriti se, pláviti se, ruméniti se, šarèniti se, zelèniti se, žútiti se...* upotrebljavaju se u istom značenju kao i glagoli izvedeni od iste osnove sufiksom *-jeti*. Gdje postoji semantička opreka, treba čuvati i morfološku. (Babić 2002: 512)

Osim toga, sufiksi *-iti* i *-jeti* (uz sufikse *-nuti* i *-ati*) sudjeluju i u prefiksalmno-sufiksalmnoj tvorbi glagola¹⁰ (najčešći prefiksi: *o-*, *ob-*, *pod-*, *pre-* i *u-*). S. Babić (2002: 555–556) tumači:

Više je glagola tvoreno prefiksalmom *o-* i sufiksalmom *-jeti* po obrascu: *obijéljeti* → postati bijel. Takvi su glagoli: *ocrńjeti, ogládnjeti, ogòljeti, ogròzničavjeti, ògrubjeti, ògubavjeti, ohládnjeti, òhrapavjeti, òmatorjeti, òmiljeti, òmlitavjeti, òmlòhavjeti, ònijémjeti, opústjeti, osijédjeti, osiròtjeti, òslijepjeti, òstarjeti, otúpjeti, ozelènjeti, ožédnjeti, oživjeti...* (Babić 2002: 555)

Glagoli tvoreni prefiksalmom *o-* i sufiksalmom *-iti* od pridjeva imaju dvije semantičke skupine:

a. učiniti onim što znači pridjev u glagolskoj osnovi: *obijéliti* → učiniti bijelim. Takvi su i glagoli *objelodániti, obòdriti, ocrńiti, ocrvéniti, ogòliti, ogòrčiti,*

⁸ S. Babić (2002: 512) značenja glagola izvedenih od opisnih pridjeva sufiksalmom *-iti* na temelju preoblika svrstava u tri skupine: a. *bijéliti* – činiti (što) bijelim, b. *brkatiti* – postajati brkat i c. *gòrčiti* – biti gorak.

⁹ Značenje glagola izvedenih sufiksalmom *-jeti* S. Babić (2002: 513) opisuje preoblikom: *a + jeti* → postajati *a*, npr. *bijel + jeti* → postajati bijel.

¹⁰ S. Babić referira se na glagole općenito, ali među primjerima koje navodi ima i paronimnih glagola.

ohrabriti, òmiliti, omòdriti, omogućiti, onijèmiti, opústiti, oslijèpiti, ospòsobiti, òstariti, osvijèltiti, òsvježiti, osvòjiti, otúpiti, ovjekòvječiti, ozelènitì, ozlovòljiti, oživiti, ožútiti...

b. postati onim što znači pridjev u glagolskoj osnovi: *obòsiti* → postati bos. Takvi su i glagoli *òblesaviti, obràdatiti, obrkatiti, òcelaviti, odrvènitì, òkilaviti, okrilatiti, òmršaviti, òrunjaviti, òšašaviti, otòpliti...* (Babić 2002: 555–556)

Za glagol *opismènitì* Babić (2002: 556) pak navodi da može imati oba značenja,¹¹ “a. učiniti pismenim i b. postati pismen”, te naglašava da značenje b. mogu imati i prefiksarno-sufiksarne tvorenice tvorene od pridjeva prefiksom *o-* i sufiksom *-jeti* pa se značenja glagola izvedenih od istih osnova sufiksima *-iti* i *-jeti* često podudaraju, ali plodnija je tvorba sufiksom *-iti*, a značenje često jednoznačno određeno ili značenjem osnove ili kontekstom:

Ipak, mnogi glagoli stoje u semantičkoj opreci samo po sufiksima *-jeti/-iti* pa je ta opreka funkcionalna: *ocrñjeti – ocrñiti, ogòljjeti – ogòliti, ohlådñjeti – ohlådñiti, onijèmjjeti – onijèmiti, otúpjeti – otúpiti...* (Babić 2002: 556)

Kad je riječ o prefiksanim paronimnim glagolima odnosno glagolskim parnjacima, treba imati na umu da prefiks može utjecati na promjenu vida ishodišnoga glagola odnosno modificirati njegovo značenje.¹² Neki prefiksi imaju karakteristična značenja i lako ih je razlikovati, ali neki zbog sličnog izraza mogu dovesti do odstupanja pri komunikaciji, npr. glagoli *iznajmiti* znači “dati nekome nešto pod najam”, a glagol *unajmiti* “uzeti nešto u najam”¹³. Prefiks *ob-* u primjeru *opteretiti* znači da je subjekt potpuno obuhvaćen radnjom glagola, tj. potpuno je pritisnut teretom, npr. *Ne mogu to nositi, previše si me opteretio.*, a prefiks *od-*, odnosno njegov alomorf *o-* u primjeru *oteretiti* označava da se dokida prethodna radnja označena osnovnim glagolom, tj. netko se oslobodio tereta, npr. *Kad sam položila ispit, napokon sam se oteretila.* U primjeru parnjaka *pojasniti* i *objasniti* prefiks *po-* označava postizanje cilja radnje, subjekt je nekome nešto do kraja pojasnio, tj. učinio jasnijim, npr. *Nije odmah sve*

¹¹ Takvi su prema Babiću (2002: 556) još neki glagoli, npr. *oglådñiti, oglúpiti, okrváviti, ólabaviti, opèrnatiti, oplemènitì, osàkatiti, osámìti, òslabiti, oslåditi, otijèsniti, òzdraviti* itd. Neki pak glagoli u značenju *postajati* mogu uza se imati česticu *se*, npr. *obògatiti – obògatiti se, òsmjeliti – òsmjeliti se, osúšiti – osúšiti se, otrijèzniti – otrijèzniti se, otúđiti – otúđiti se* itd.

¹² Više o prefiksnoj tvorbi glagola i značenju prefiksa vidi u Babić (2002: 536–554).

¹³ Prefiks *iz-*, među ostalim, označava da je nešto rezultiralo nečim, npr. *Jučer smo iznajmili stan.*, dok prefiks *u-* označava postizanje nekakvog cilja, npr. *Napokon smo uspjeli unajmiti stan.*

razumio pa sam mu morao pojasniti., a prefiks *ob-* da radnja izrečena osnovnim glagolom nekoga u potpunosti obuhvaća u doslovnom i prenesenom značenju, npr. *Prvi se put s tim susrećem, ali on mi je sve objasnio.* (usp. Babić 2002: 539–552)

Razlikovanje izrazno sličnih, a značenjski različitih leksičkih jedinica važno je pri ovladavanju hrvatskim kao materinskim, ali i inim jezikom. Z. Jelaska (2007: 212) napominje da paronimi zbog izraznih sličnosti često izazivaju zabune. Da izrazna sličnost može izazvati kolebanja ili pogrješnu upotrebu “u slabije obrazovanih ljudi, ali i u obrazovanih, ako nisu sigurni u značenje svake leksičke jedinice” smatra i B. Tafra (2003: 440) što potvrđuju i rezultati ankete kojoj je cilj bio “vidjeti kako hrvatski govornici upotrebljavaju paronimne parnjake i osjećaju li značenjske razlike između leksičkih jedinica”.

Tafra (2003: 444) smatra da “pravilna upotreba riječi ovisi o stupnju kulture govora” te da bi “usvajanje značenjskoga razgraničenja istokorijenskih bliskozvučnica” pridonijelo njezinu izgrađivanju. Jezični savjeti¹⁴ su korisni, ali nužan je i rječnik paronima¹⁵ (uključene definicije, tvorba, sintagmatske sveze pravilne upotrebe, razgraničenje prema antonimima i sinonimima, najčešće pogrješke) te rječnik “lažnih prijatelja” u odnosu na slavenske jezike¹⁶ “čime bi se popunile velike praznine u hrvatskoj leksikografiji i dobili važni priručnici i za izvorne i za neizvorne govornike”, a na dobitku bi bila i leksikologija. (Tafra 2003: 444)

O paronimima u hrvatskome jeziku prva je dakle počela pisati Branka Tafra. Tom se tematikom počela baviti, kako sama navodi, još 1988. godine pišući o razgraničavanju opisnih i odnosnih pridjeva (Tafra 2003: 447).¹⁷ Tafra (1988: 195–196) paronimiju shvaća kao “leksičku pojavu unutar iste vrste riječi”, paronimi se od homonima razlikuju “po tome što nemaju isti izraz kao homonimi, što im semantičke strukture imaju barem jedan integralni sem, a kod homonima nijedan”, razliku između tvorbenim sinonimima i paronimima oprimjeruje navodeći nekoliko primjera sinonimijskoga i

¹⁴ Autori jezičnih savjeta dotiču se ponekad i paronima, npr. Z. Vince (1954: 152–155) tumači razliku između glagola *ocrniti* i *ocrnjeti*, M. Mamić (1997) razliku između glagola *oživiti* i *oživjeti*, A. Frančić i dr. (2005) razliku između glagola *zacrveniti* i *zacrvenjeti se*, N. Opačić (2009) razliku između glagola (*is)sticati* i (*is)stjecati*, a T. Gazdić-Alerić (2019: 68–69) razliku između glagola *stariti* i *starjeti*, *slabiti* i *slabjeti* itd.

¹⁵ B. Tafra (2003: 447) napominje da je skupljanje rječničke građe za takav rječnik započela 2002. godine.

¹⁶ U međujezičnoj komunikaciji često dolazi do nerazumijevanja zbog “lažnih prijatelja” odnosno “leksema iz dvaju jezika koji su oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti” (Lewis 2020: 355). Rječnike lažnih prijatelja objavili su u međuvremenu npr. Andreja Stojković (2005) – rječnik češko-hrvatskih lažnih prijatelja, Kristian Lewis (2016) – rječnik hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja i Martina Grčević (2020) – rječnik hrvatsko-slovačkih lažnih prijatelja.

¹⁷ Taj je članak objavljen i u knjizi *Jezikoslovna razdvojba* (Tafra 1995).

paronimijskoga niza, npr. sinonimijski niz čine *kišan* i *kišovit*, *stručan* i *strukovni*, *suzavati* i *suzivati*, a paronimijski niz *kišan* ~ *kišni*, *stručan* ~ *stručni*, *crveniti* ~ *crvenjeti* te zaključuje da su paronimi česti među pridjevima “zbog mogućnosti tvorbe brojnih pridjeva od iste tvorbene osnove”.

U jezičnim savjetnicima ili drugim radovima koji se dotiču paronima navode se stoga najčešće pridjevi, potom imenice te rjeđe glagoli. Primjerice L. Hudeček i dr. (2012) uopće ne navode glagolske paronime¹⁸ dok Hudeček i Mihaljević (2016) među trinaest paronimnih parnjaka¹⁹ donose i tri glagolska paronimska para, a J. Patekar (2017) među dvanaest paronimnih parnjaka²⁰ dva glagolska paronimska para. Raspravljajući o odnosu norme i uzusa na primjeru paronima Patekar (2017) provodi istraživanje na uzorku od 296 ispitanika pri čemu čak 85 % ispitanika radi u obrazovanju, a 4 % ispitanika završilo je srednju školu. Ispitanicima je bilo ponuđeno dvanaest rečenica u kojima je nedostajala jedna riječ, ali bilo je navedeno početno slovo ili više njih “s ciljem usmjeravanja ispitanika k traženoj riječi (ali istovremeno ostavljajući mogućnost da se upiše bilo koji paronimni parnjak)”, a “ispitanici nisu imali uvid u paronimne parove kao u nekim drugim istraživanjima u kojima se treba odabrati točan član od ponuđenoga para (npr. Bulić 2015, Tafra 2005)”. (Patekar 2017: 170) Kada je riječ o glagolima, oba su ciljna glagola završavala na *-jeti*, ali ispitanici su bili uspješniji pri nadopunjavanju zadane rečenice glagolom *istjecati* nego glagolom *zacrvenjeti se*. Rečenicu *Djevojka se zacrvenjela od srama*, uspješno je nadopunilo 60,14 % ispitanika, a rečenicu *Iz spremnika je počelo istjecati ulje*, 89,86 % ispitanika. (Patekar 2017: 172) Statistički značajna razlika utvrđena je “između ispitanika sa završenom srednjom školom i ispitanika s poslijediplomskim obrazovanjem te ispitanika koji rade u obrazovanju i ispitanika koji ne rade u obrazovanju” stoga Patekar (2017: 175) zaključuje da “rezultati upućuju na to da je razlikovanje paronima očigledno obilježje višega stila

¹⁸ Navode da su *arhiv* i *arhiva* paronimi jer slično zvuče, a imaju različito značenje te se zbog svoje izrazne sličnosti nerijetko upotrebljavaju jedna umjesto druge. Slično je i s primjerima *milijunti* i *milijunski*, *elektronski* i *elektronički*, *informacijski* i *informatički* i mnogim drugima. Zaključuju da se u *arhivu* čuvaju *arhive* jer riječ *arhiv* znači “ustanova ili odjel u kojemu se čuvaju dokumenti”, a riječ *arhiva* “skup dokumenata”. (usp. Hudeček i dr. 2012: 140)

¹⁹ L. Hudeček i M. Mihaljević (2016) donose paronimne parnjake *civilizacijski* ~ *civilizirano*, *dvoje* ~ *dvojica*, *elektronski* ~ *elektronički*, *isticati* ~ *istjecati*, *oboje* ~ *obojica*, *ovamo* ~ *ovdje*, *postava* ~ *postav*, *psihološki* ~ *psihički*, *zadačnica* ~ *zadaća*, *vani* ~ *van*, *ukus* ~ *okus*, *zaspe* (3. l. mn. glagola *zaspati*) ~ *zaspu* (3. l. mn. glagola *zasuti*), *zahvaliti se* ~ *zahvaliti*.

²⁰ J. Patekar (2017: 170) odlučio se za paronimne parnjake *tučnjava* ~ *tuča*, *stranica* ~ *strana*, *zacrvenjeti* ~ *zacrveniti*, *zahladnjenje* ~ *zahlađenje*, *nečitljiv* ~ *nečitak*, *desetak* ~ *desetina*, *nesnosan* ~ *nesnošljiv*, *redak* ~ *red*, *televizor* ~ *televizija*, *zadačnica* ~ *zadaća*, *istjecati* ~ *isticati* i *papirni* ~ *papirnat*. Kriterij pri odabiru bila je autorova procjena “učestalosti pogrešaka pri uporabi navedenih parnjaka” te primjeri iz jezičnih savjetnika koji ukazuju na to da su prepoznati kao problem za govornike.

standardne inačice hrvatskoga jezika u kojemu kompetencija raste s obrazovanjem”.

Dva su primjera paronimnih glagolskih parnjaka (*crveniti* ~ *crvenjeti* i *sticati* ~ *stjecati*) uvrštena i u istraživanje provedeno za potrebe završnoga rada koji spominje Patekar (2017: 170). Riječ je o istraživanju u kojem je sudjelovalo 15 studenata završne godine preddiplomskih studija Odsjeka za Humanističke znanosti u Puli (kroatistika, povijest i talijanistika) i 15 studenata prve godine diplomskoga studija Tehničkoga fakulteta u Rijeci (elektrotehnika). Kao instrument poslužila je anketa s 30 rečenica preuzetih iz korpusa Hrvatske jezične riznice koje je trebalo nadopuniti jednim od ponuđenih paronimnih parnjaka preuzetih iz jezičnih savjetnika i Tafrine leksikološke studije *Od riječi do rječnika* (Bulić 2015: 19). Rečenicu *Na Uskrs je mobitelom snimao mjesec, kad je primijetio da se u oblaku uz mjesec nešto počelo stvarati, a i sam je mjesec počeo crvenjeti*, uspješno je riješilo 73,33 % ispitanika (12 studenata Odsjeka za Humanističke znanosti u Puli i 10 studenata Tehničkog fakulteta u Rijeci), a rečenicu *Vjerojatno stoga jer su se već od ranije za to počeli stjecati određeni preduvjeti*, 86,66 % ispitanika (13 studenata Odsjeka za Humanističke znanosti u Puli i 13 studenata Tehničkog fakulteta u Rijeci). (Bulić 2015: 21–22, 28–29) N. Bulić (2015: 42) u zaključku kratko napominje da “leksičke dvojbe postoje i kad je predložen kontekst” te među primjerima koji su izazvali najviše nedoumica navodi i paronimne parnjake *crveniti* ~ *crvenjeti*.

Da bi se znalo pravilno upotrijebiti glagolske paronimne parnjake, potrebno je, smatra B. Tafra (2003: 444), osim poznavanja značenjskih razlika među njima i poznavanje njihove tvorbe, njihove valentnosti i leksičke spojivosti. Na temelju ankete provedene među jezikoslovcima i gimnazijalcima u objema je skupinama ispitanika utvrdila “prilično nerazumijevanje istosti i različitosti značenja leksičkih parova slična izraza i previše pogrešaka u njihovoj porabi”²¹ te zaključila da rezultati “ne iznenađuju jer, nažalost, rječnici svojom obradom često ne razgraničavaju značenja paronimnih parnjaka, niti navode dovoljno primjera upotrebe da se vidi njihov kolo-kacijski opseg” (Tafra 2003: 440). Tafra (2003: 443) nadalje upozorava da “zamjene paronimnih parnjaka imaju nejednaku težinu”, a “posljedice mogu biti i drastične jer novinara sudac može osuditi na zatvor ili ga osloboditi ovisno o tome *prenosi* li ili *pronosi* li lažne informacije”.²²

²¹ B. Tafra (2003: 441) među ostalim ističe da “gimnazijalci nisu razlikovali značenja glagolskih parnjaka *pocrveniti* // *pocrvenjeti*, ali začuđuje da je bilo i jezikoslovaca, pa i kroatista, kojima je nepoznato da se ti glagoli razlikuju po prijelaznosti”.

²² B. Tafra (2003: 447) referira se na Raspravu o prijedlogu Zakona o medijima iz 2003. godine: “... upravo je ta odredba bila uzrokom žestokih reakcija jer se nije shvatilo da nije riječ o prenošenju informacija”.

Do zamjene paronimnih parnjaka može doći iz više razloga, a kada je riječ o glagolskim parnjacima neki od najčešćih razloga prema Tafri (2003: 443) uključuju “nepoznavanje valentnosti, npr. *pobijeliti sinu stolariju uljenom bojom*, ali *pobijeljeti od snijega* te morfemsku neprozirnost, odnosno neraspoznavanje različitih morfema, npr. *o-* i *od-*: *oštetiti* i *odštetiti*, *oprašiti* i *otprašiti*”.²³

Ovladavanje paronimnim glagolskim parnjacima podrazumijeva dakle osim poznavanja njihove semantike i poznavanje njihovih morfoloških i tvorbenih karakteristika. Odstupanja se mogu očekivati pri proizvodnji njihovih oblika, ali i pri određivanju njihova ishodišnoga (infinitivnog, natukničnog) lika. Da bi se utvrdilo prepoznaju li izvorni govornici hrvatskoga jezika razliku između glagolskih paronimnih parnjaka te služe li se odgovarajućim parnjakom u zadanome kontekstu, osmišljen je instrument i provedeno istraživanje. U nastavku rada prikazat će se rezultati toga istraživanja.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Cilj je istraživanja utvrditi odstupaju li ispitanici od norme hrvatskoga standardnog jezika pri upotrebi paronimnih glagola, odnosno prepoznaju li razliku između paronimnih parnjaka te služe li se odgovarajućim parnjakom u zadanome kontekstu.

Svrha je istraživanja ukazati na najčešća odstupanja i na moguće razloge odstupanja pri korištenju određenih paronimnih parnjaka (npr. razina obrazovanja ispitanika, utjecaj materinskoga narječja i odraza jata u materinskome govoru i sl.).

Za potrebe istraživanja oblikovane su sljedeće hipoteze:

- H1 Ispitanici će biti uspješniji u zadatku s prefiksanim paronimima nego u zadatku s korijenskim paronimima.
- H2 Ispitanici će u zadatku s korijenskim paronimnim parnjacima biti uspješniji u primjerima glagola vrste *-iti* > *-im* nego u primjerima glagola vrste *-jeti* > *-im*.
- H3 Ispitanici s većom razinom obrazovanja postići će bolji rezultat u oba zadatka.
- H4 Ispitanici čiji materinski govor pripada štokavskom narječju postići će bolji

²³ Potvrdu pogrešne uporabe glagola *oprašiti* i *otprašiti* Tafra pronalazi u TV seriji emitiranoj na HTV-u: “U seriji *Zvonili ste, milorde*, 16. 1. 2003, na 2. programu HTV-a moglo se u prijevodu pročitati: *Otpraši knjige!* Naravno, djevojka je trebala *oprašiti* knjige.” (Tafra 2003: 447).

rezultat od ispitanika čiji materinski govor pripada čakavskomu i kajkavskomu narječju.

H5 Ispitanici s (i)jekavskim odrazom jata u materinskome govoru postići će bolji rezultat u zadatku s korijenskim glagolskim paronimnim parnjacima od ispitanika s ikavskim i ekavskim odrazom jata u materinskome govoru.

3.2. INSTRUMENT

Budući da ne postoji sveobuhvatan popis paronimnih glagolskih parnjaka, pregledana je dostupna jezikoslovna literatura (znanstveni radovi, jezični savjetnici, mrežni i tiskani rječnici i sl.) u kojoj se, među ostalim, spominju i paronimi te je sastavljen ogledni popis paronimnih glagola u hrvatskome jeziku. S tog su popisa za potrebe sastavljanja instrumenta izdvojeni primjeri korijenskih i prefikslnih paronimnih parnjaka, a potom se pristupilo izradi upitnika.

U uvodnome dijelu upitnika bilo je naznačeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i u cijelosti anonimno. Ispitanicima je napomenuto da se upitnik sastoji od triju dijelova. U uvodnome su se dijelu prikupljali osnovni podatci o ispitanicima (prebivalište, razina obrazovanja, materinsko narječje i izgovor jata i sl.), a preostala su dva dijela upitnika sadržavala po deset rečenica koje su ispitanici trebali pažljivo pročitati te odabrati jedan od dva ponuđena glagola za koji smatraju da je korišten u zadanoj rečenici.

U prvome su bloku bili zastupljeni korijenski²⁴ (primjer 1), a u drugome prefikslni paronimni parnjaci (primjer 2). Za razliku od prvih deset rečenica u kojima su se ispitanici trebali odlučiti za natuknički (infinitivni) oblik podcrtanoga glagola, u drugih su deset rečenica osim infinitivima zadane rečenice trebali nadopuniti odgovarajućim glagolskim pridjevom muškoga roda (kao u primjeru 2) ili odgovarajućim imperativnim oblikom (kao u primjeru 3).

(1) Kako glasi infinitiv glagola podcrtanoga glagola? Odaberite jedan odgovor.

Otac stalno puši u kući pa zbog njega svake godine bijelimo zidove.

bijeliti

bijeljati

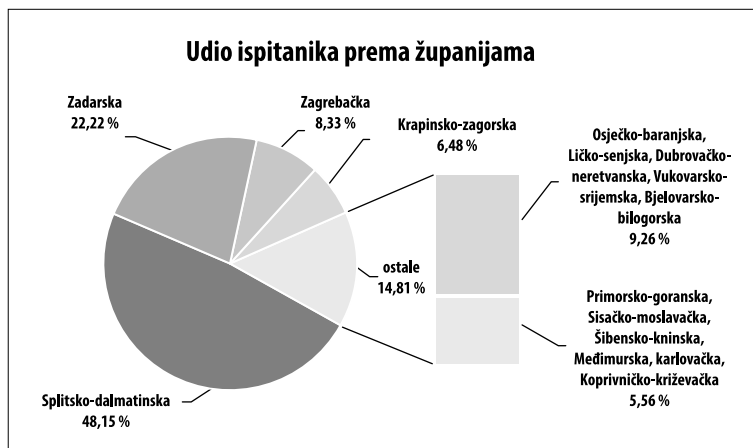
²⁴ Neki su korijenski parnjaci bili navedeni u prefigiranom obliku (npr. *oslabiti* ~ *oslabjeti*, *poskupiti* ~ *poskupjeti*, *opustiti* ~ *opustjeti*). Prefigirani su parnjaci zadržali poveznicu s osnovnim značenjem ishodišnih glagola (učiniti nešto slabim, skupim, pustim ~ postati slab, skup, pust), ali došlo je do promjene vida u odnosu na ishodišne nesvršene glagole – prefigirani su glagoli svršeni pa stoje u istom paronimskom odnosu kao i nesvršeni korijenski glagoli na *-iti* i *-jeti*.

- (2) Odaberite odgovarajući glagol da biste dovršili zadanu rečenicu.
 Ja ne mogu ovoliko prtljage sama nositi, previše si me _____.
- opteretio
 oteretio
- (3) Odaberite odgovarajući glagol da biste dovršili zadanu rečenicu.
 Voljela bih da mi to još malo _____ jer imam neke dvojbe.
- pojasnite
 objasnite

Poveznica na upitnik kreiran u Google obrascu podijeljena je na društvenim mrežama, a ispitanici su mu mogli pristupiti tijekom listopada 2021. godine.

3.3. ISPITANICI

Upitnik je u cijelosti popunilo ukupno 109 izvornih govornika hrvatskoga jezika nastanjenih u 15 županija (slika 1). Najviše je ispitanika iz Splitsko-dalmatinske (48,15 %) i Zadarske županije (22,22 %), potom iz Zagrebačke (8,33 %) i Krapinsko-zagorske županije (6,48 %). Iz preostalih jedanaest županija dolazi ukupno 14,81 % ispitanika, i to iz pet županija po dvoje ispitanika (1,85 % ili ukupno 9,26 %), a iz šest županija po jedan ispitanik (0,93 % ili ukupno 5,56 %).



SLIKA 1. Udio ispitanika prema županijama

Broj i udio ispitanika prema razini obrazovanja odnosno vrsti studija prikazan je u tablicama 1 i 2. Od ukupno 109 ispitanika njih je 18 steklo srednju stručnu spremu, 40 ih je na razini preddiplomskoga studija, a 51 na razini diplomskoga studija. Od toga

9 ispitanika studira ili je završilo kroatistiku, 12 ispitanika studira ili je završilo studij drugoga filološkog smjera (talijanski, francuski, engleski, španjolski), a 59 ispitanika studira ili je završilo neki drugi studij (matematika, informatika, elektrotehnika, medicina, farmacija, povijest, geografija, psihologija i dr.). Jedanaest ispitanika koji su završili preddiplomski ili diplomski studij nije se izjasnilo u pitanju o vrsti studija. Dakle, u istraživanju je sudjelovalo 64,84 % studenata nefiloloških studija, 23,08 % studenata kroatistike i drugih filologija, 16,51 % ispitanika sa srednjom stručnom spremom te 12,09 % ispitanika koji nisu konkretizirali što studiraju.

TABLICA 1. Broj i udio ispitanika s obzirom na razinu obrazovanja

| <i>razina obrazovanja</i> | <i>broj ispitanika</i> | <i>udio ispitanika</i> |
|---------------------------|------------------------|------------------------|
| SŠ | 18 | 16,51 |
| PS | 40 | 36,70 |
| DS | 51 | 46,79 |
| ukupno | 109 | 100 |

TABLICA 2. Broj i udio ispitanika s obzirom na vrstu studija

| <i>studijski smjer</i> | <i>broj ispitanika</i> | <i>udio ispitanika</i> |
|------------------------|------------------------|------------------------|
| kroatistika | 9 | 9,89 |
| druge filologije | 12 | 13,19 |
| drugi studiji | 59 | 64,84 |
| nije navedeno | 11 | 12,09 |
| ukupno | 91 | 100 |

Većina ispitanika dolazi sa štokavskoga govornog područja (55,96 %) i u materinskome govoru ima ikavski odraz jata (67,89 %), čakavaca je 28,44 %, a kajkavaca 15,6 %. Ijekavski / jekavski odraz jata u materinskome govoru navodi 23,85 % ispitanika, a ekavski njih 8,26 % (tablica 3).

TABLICA 3. Broj i udio ispitanika prema materinskome narječju i odrazu jata u materinskome govoru

| | <i>narječje</i> | | | <i>odraz jata</i> | | |
|-----------------|------------------|-----------------|------------------|-------------------|--------------------|----------------|
| | <i>štokavsko</i> | <i>čakavsko</i> | <i>kajkavsko</i> | <i>ikavski</i> | <i>(i)jekavski</i> | <i>ekavski</i> |
| broj ispitanika | 61 | 31 | 17 | 74 | 26 | 9 |
| udio ispitanika | 55,96 | 28,44 | 15,60 | 67,89 | 23,85 | 8,26 |

4. REZULTATI I RASPRAVA

Pri raščlambi prikupljenih odgovora odredit će se uspjeh u oba dijela upitnika, utvrdit će se kojim su glagolima ispitanici uspješno ovladali te izdvojiti oni glagoli pri čijoj se uporabi najviše griješilo. Nakon toga, rezultati će se usporediti prema trima kriterijima (razina obrazovanja, materinsko narječje i odraz jata). Za svaku skupinu bit će izračunat prosjek točnih odgovora odnosno minimalan i maksimalan broj i udio točnih odgovora. Potom će se usporediti rezultati svih triju skupina ispitanika. Raščlamba rezultata omogućit će uvid u to poznaju li ispitanici glagolske paronime odnosno razlikuju li značenje paronimnih glagolskih parnjaka te poštuju li normu hrvatskoga standardnog jezika pri upotrebi paronima.

4.1. UKUPNI REZULTATI SVIH ISPITANIKA

4.1.1. KORIJENSKI PARONIMI

U prvome se dijelu upitnika od ispitanika tražilo da odaberu infinitiv podcrtanoga glagola. Ponuđeni su bili paronimni glagolski parnjaci od kojih prvi završava na *-iti*, a drugi na *-jeti*. Pet je rečenica sadržavalo glagol s ciljnim oblikom na *-iti* (primjeri 4–8), a pet s ciljnim oblikom na *-jeti* (primjeri 9–13).²⁵

- (4) Otac stalno puši u kući pa zbog toga svake godine bijelimo zidove.
- (5) Sjećaš li se onog filma u kojemu je glavni junak oslijepio protivnika?
- (6) Svrha je ovakva sramotna i mizerna TV programa da zaglupi i dezinformira građane.
- (7) Jučerašnji intenzivan trening potpuno me oslabio.
- (8) Navedeni argumenti labave vašu teoriju.
- (9) Trava se u susjedovu vrtu zeleni zato što je zalijeva svaki dan.
- (10) Iznosila je detalje iz njihova privatnog života dok se on rumenio.
- (11) Nisi odvojila bijelo rublje od crnog. Želiš li da mi odjeća opet potamni?
- (12) Kruh je toliko poskupio da to više nije normalno.
- (13) U ovom zaselku više nitko ne živi, potpuno je opustio.

U tablici 4 prikazani su svi ciljni oblici korijenskih paronima u prvome dijelu upitnika te broj i udio točnih odgovora, kao i prosječne vrijednosti ukupne točnosti

²⁵ Rečenice se u tekstu rada zbog preglednosti navode tim redosljedom. Redosljed rečenica s ciljnim glagolima na *-iti* i *-jeti* u upitniku bio je rezultat slučajnoga odabira.

(broja i udjela svih odgovora).

TABLICA 4. Broj i udio točnih odgovora – korijenski paronimi

| <i>ciljni oblici</i> | <i>broj odgovora</i> | <i>udio odgovora</i> |
|----------------------|----------------------|----------------------|
| bijeliti | 100 | 91,74 |
| labaviti | 98 | 89,91 |
| oslijepiti | 89 | 81,65 |
| zaglupiti | 78 | 71,56 |
| oslabiti | 70 | 64,22 |
| poskupjeti | 59 | 54,13 |
| zelenjeti | 46 | 42,2 |
| opustjeti | 44 | 40,37 |
| potamnjeti | 42 | 38,53 |
| rumenjeti | 31 | 28,44 |
| prosjeck | 65,7 | 60,28 |

Prosjeck udjela točnih odgovora u prvome dijelu upitnika iznosi 60,28 %. Ispitanici su najbolje riješili rečenicu s glagolom *bijeliti* (primjer 4). Čak 91,74 % ispitanika odabralo je točan infinitiv toga glagola (bili su ponuđeni odgovori *bijeliti* i *bijeljjeti*). Nasuprot tomu, najlošije je riješena rečenica u kojoj su bili ponuđeni glagoli *rumeniti* i *rumenjeti* (primjer 10). Točan je infinitiv glagola odabralo 28,44 % ispitanika. Samo su četiri ispitanika ponudila točne odgovore u svih deset rečenica, svi su završili preddiplomski studij i imaju ikavski odraz jata u materinskome govoru, dva su ispitanika štokavci, a dva čakavci.

TABLICA 5. Korijenski paronimi na *-iti* i *-jeti*

| <i>točnost</i> | <i>glagoli na -iti</i> | <i>glagoli na -jeti</i> |
|----------------|------------------------|-------------------------|
| min. | 64,22 | 28,44 |
| prosjeck | 79,82 | 40,73 |
| max. | 91,74 | 54,13 |

Promotri li se točnost s obzirom na to završava li ciljni oblik glagola na *-iti* ili na *-jeti*, zaključuje se da su ispitanici bili uspješniji u primjerima s glagolima na *-iti* (tablica 5) – prosjeck točnih odgovora iznosi 79,82 %, a u primjerima s glagolima na *-jeti* 40,73 %, tj. gotovo upola manje. U skupini glagola na *-iti* najviše je točnih odgovora kod glagola *bijeliti* (91,7 %) – primjer 4, a najmanje kod glagola *oslabiti* (64,2%) –

primjer 7. Kad je riječ o glagolima s nastavkom *-jeti*, ispitanici su postigli najbolji rezultat u primjeru 12 – ciljni glagol *poskupjeti* (54,13 %), a najviše im je problema zadao primjer 10, tj. ciljni glagol *rumenjeti* (28,4 %).

4.1.2. PREFIKSALNI PARONIMI

U drugome su dijelu upitnika ispitanici trebali odabrati jedan od dva ponuđena prefiksalna paronimna glagola²⁶ koji odgovara kontekstu (primjeri 14–23).

- (14) Ja ne mogu ovoliko prtljage sama nositi, previše si me opteretio.
- (15) Ustupili smo vam uređen stan, a vi ste uništili namještaj. Oprostite, ali morat ćete nas odštetiti.
- (16) Ne idi na probnu vožnju umoran, mogao bi oštetiti auto.
- (17) Alergična sam na prašinu. Ovu sobu netko mora hitno otprašiti.
- (18) Uvijek se isticala svojom ljepotom.
- (19) Jučer smo razmijenili brojeve. Nadam se da će se on prvi javiti.
- (20) Sudac je, na temelju dokaza utvrdio da optuženi nije kriv.
- (21) Limenka se nekako probila pa je sok počeo istjecati.
- (22) Voljela bih da mi to još malo pojasnite jer imam neke dvojbe.
- (23) Trsje treba okopati da bi loza bolje rodila.

U tablici 6 prikazani su svi ciljni oblici glagola u drugom dijelu upitnika te broj i udio točnih odgovora, kao i prosjek ukupne točnosti. Prosjek udjela točnih odgovora u drugome dijelu upitnika iznosi 89,45 %. Ispitanici su najbolje riješili rečenicu s glagolom *oštetiti* (primjer 16). Svih 109 ispitanika odabralo je točan infinitiv toga glagola (bili su ponuđeni odgovori *oštetiti* i *odštetiti*). Nasuprot tomu, najmanje su uspješni bili u primjeru 20 u kojem su bili ponuđeni glagoli *utvrdio* i *ustvrdio* te u primjeru 21 s glagolima *isticati* i *istjecati* – točne je infinitive glagola odabralo 79,82 % ispitanika. Čak je 37 ispitanika ponudilo točne odgovore u svih deset rečenica. Među njima 19 ispitanika završilo je diplomski studij, 20 ih dolazi sa štokavskoga govornog područja, a 27 ima ikavski odraz jata.

²⁶ Ponuđeni su bili sljedeći prefiksalni paronimi: *opteretiti* ~ *oteretiti*, *odštetiti* ~ *ošetiti*, *oprašiti* ~ *otprašiti*, *isticati* ~ *istjecati*, *izmijeniti* ~ *razmijeniti*, *utvrditi* ~ *ustvrditi*, *pojasniti* ~ *objasniti*, *okopati* ~ *opkopati*.

TABLICA 6. Broj i udio točnih odgovora – prefiksalni paronimi

| <i>ciljni oblici</i> | <i>broj odgovora</i> | <i>udio odgovora</i> |
|----------------------|----------------------|----------------------|
| oštetiti | 109 | 100 |
| odštetiti | 107 | 98,17 |
| razmijenili | 103 | 94,50 |
| otprašiti | 99 | 90,83 |
| pojasnite | 99 | 90,83 |
| opteretio | 98 | 89,91 |
| isticala | 95 | 87,16 |
| okopati | 91 | 83,49 |
| utvrdio | 87 | 79,82 |
| istjecati | 87 | 79,82 |
| prosjeck | 97,5 | 89,45 |

4.2. REZULTATI S OBZIROM NA RAZINU OBRAZOVANJA ISPITANIKA

S obzirom na razinu obrazovanja ispitanici su podijeljeni u tri podskupine: prvu čine ispitanici sa završenom srednjom školom (18 ispitanika), drugu studenti preddiplomskoga studija (40 ispitanika), a treću studenti diplomskoga studija (51 ispitanik). U treću su skupinu uvršteni apsolvanti i ispitanici koji su završili diplomski studij.

4.2.1. KORIJENSKI PARONIMI

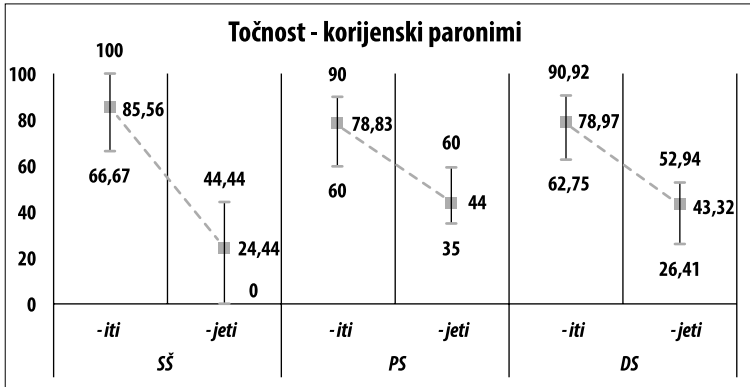
Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine prikazani su u tablici 7. Najveći raspon odgovora (ciljni oblici *zaglupiti* – 0 % i *bijeliti* – 100 %) i najmanju prosječnu točnost (55 %) ostvarili su ispitanici sa završenom srednjom školom. Druge dvije skupine ispitanika ostvarile su sličan prosjek, ali raspon odgovora bio je nešto veći kod studenata diplomske razine.

TABLICA 7. Ukupna točnost s obzirom na razinu obrazovanja – korijenski paronimi

| <i>točnost</i> | <i>SŠ</i> | <i>PS</i> | <i>DS</i> |
|----------------|-----------|-----------|-----------|
| min. | 0,00 | 35,00 | 26,41 |
| prosjeck | 55,00 | 61,42 | 61,15 |
| max. | 100 | 90,00 | 90,92 |

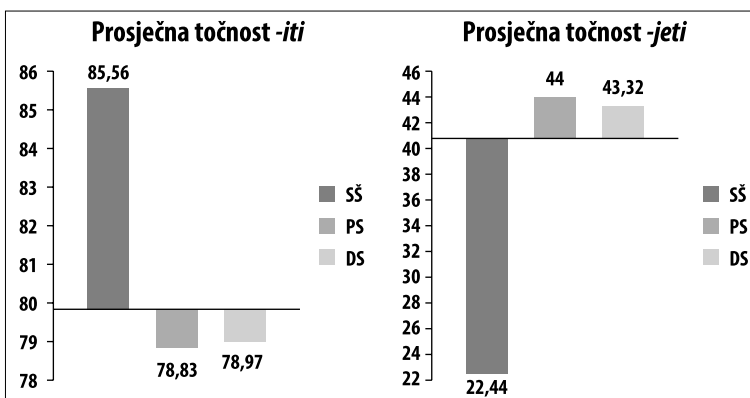
Preddiplomci su najlošije riješili primjer s glagolom *opustjeti* (35 %), a najbolje pri-

mjer s glagolom *bijeliti* (90 %), kao i diplomci (90,92 %) koji su najlošije pak riješili primjer s glagolom *rumenjeti* (26,41 %). Dakle, svim je ispitanicima bez obzira na razinu obrazovanja najmanje poteškoća izazvao glagol *bijeliti* dok su se “najproblematici” glagoli razlikovali u svakoj skupini. Ispitanici su općenito bili uspješniji u primjerima s glagolima na *-iti*. Zanimljivo je istaknuti da su pri tome najuspješniji bili ispitanici sa završenom srednjom školom, a najneuspješniji studenti preddiplomci. Kad je riječ o glagolima na *-jeti* situacija je obrnuta (slika 2).



SLIKA 2. Raspon i prosjek točnosti s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika – korijenski paronimi

Prosječna točnost svih ispitanika iznosila je 79,82 % za glagole na *-iti* i 40,73 % za glagole na *-jeti*. Rezultat veći od prosjeka kod glagola na *-iti* ostvarili su ispitanici sa završenom srednjom školom dok im je rezultat kada je riječ o glagolima na *-jeti* bio manji od prosjeka (slika 3).



SLIKA 3. Prosjek točnosti korijenskih paronima na *-iti* i *-jeti* s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika

4.2.2. PREFIKSALNI PARONIMI

Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine ispitanika prikazani su u tablici 8. Najveći raspon odgovora (ciljni oblici *okopati* – 16,67 % i *op-teretio*, *oštetiti* i *isticala* – 100 %) i najmanju prosječnu točnost (80,56 %), kao i kod korijenskih paronima, ostvarili su ispitanici sa završenom srednjom školom. Treba napomenuti da je prosječna točnost kod prefiksálnih paronima ipak veća u odnosu na korijenske paronime (55 %). Devet je ispitanika sa završenom srednjom školom ponudilo točne odgovore na svih deset rečenica. Među njima najviše je ispitanika sa štokavskoga govornog područja (5) i ispitanika s ikavskim odrazom jata (7).

TABLICA 8. Ukupna točnost s obzirom na razinu obrazovanja – prefiksálnih paronimi

| <i>točnost</i> | <i>SŠ</i> | <i>PS</i> | <i>DS</i> |
|----------------|-----------|-----------|-----------|
| min. | 16,67 | 67,50 | 78,43 |
| prosjek | 80,56 | 87,25 | 90,20 |
| max. | 100 | 100 | 100 |

Druge dvije skupine ispitanika ostvarile su kod prefiksálnih paronima sličan prosjek kao i kod korijenskih paronima, ali raspon odgovora bio je veći u skupini studenata preddiplomske razine (kod korijenskih paronima obrnuto!).

Prosjek točnih odgovora kod ispitanika sa završenim preddiplomskim studijem iznosi 87,25 %. Ispitanici su najbolje riješili rečenicu s glagolom *oštetiti* (100 %), a najlošije rečenicu s glagolom *istjecati* (67,5 %). Samo je devet ispitanika ponudilo točne odgovore u svih deset rečenica. Među njima najviše je ispitanika sa štokavskoga govornog područja (7) te ispitanika s ikavskim odrazom jata (6).

Prosjek točnih odgovora kod ispitanika sa završenim diplomskim studijem iznosi 90,2 %. Ispitanici su najbolje riješili rečenicu s glagolom *oštetiti* (100 %), a najlošije rečenicu s glagolom *utvrditi* (78,43 %). Osam je ispitanika ponudilo točne odgovore u svih deset rečenica, među njima je šest čakavaca i šest ispitanika s ikavskim odrazom jata.

4.3. REZULTATI S OBZIROM NA MATERINSKO NARJEČJE ISPITANIKA

S obzirom na materinsko narječje ispitanici su također podijeljeni u tri podskupine: štokavci (61 ispitanik), čakavci (31 ispitanik) i kajkavci (17 ispitanika).

4.3.1. KORIJENSKI PARONIMI

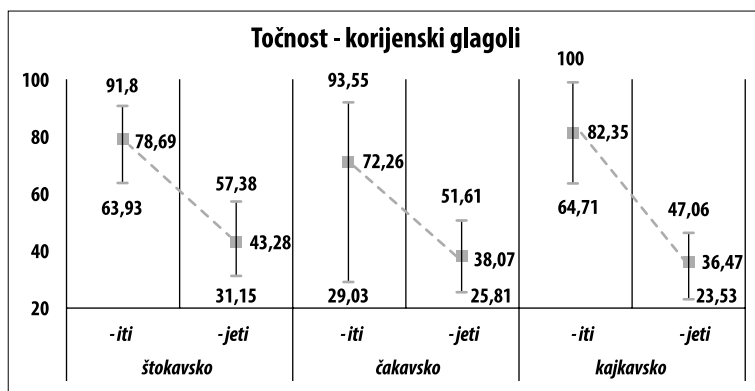
Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine prikazani su u tablici 9. Prosjek štokavaca i kajkavaca bio je sličan dok su čakavci bili nešto manje uspješni. Najmanji raspon odgovora ostvarili su štokavci, a najveći kajkavci.

TABLICA 9. Ukupna točnost s obzirom na materinsko narječje – korijenski paronimi

| <i>točnost</i> | <i>štokavsko</i> | <i>čakavsko</i> | <i>kajkavsko</i> |
|----------------|------------------|-----------------|------------------|
| min. | 31,15 | 25,81 | 23,53 |
| prosjek | 60,98 | 55,16 | 59,41 |
| max. | 91,80 | 93,55 | 100 |

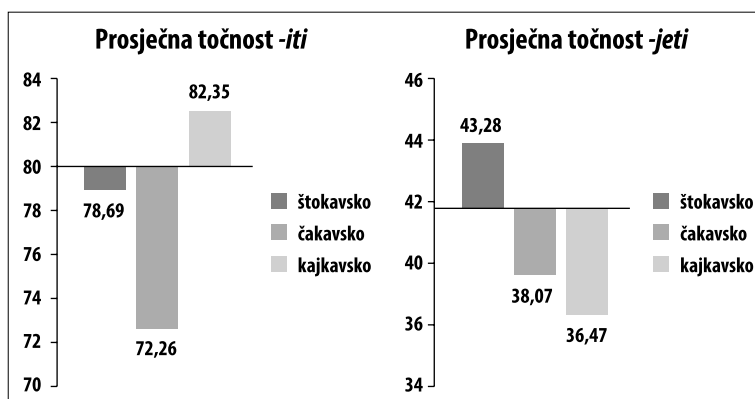
Štokavci (91,8 %) i kajkavci (100 %) najbolje su riješili rečenicu s glagolom *bijeliti*, a čakavci rečenicu s glagolom *labaviti* (93,55 %). Nasuprot tomu, štokavci (31,15 %) i čakavci (25,81 %) najlošije su riješili rečenicu s glagolom *rumenjeti*, a kajkavci rečenice s glagolima *rumenjeti* i *zelenjeti* (23,53 %). Također, samo su dva štokavca i dva čakavca ponudila točne odgovore u svih deset rečenica. Oba su čakavca i štokavca završila preddiplomski studij i imaju ikavski odraz jata. Nitko od kajkavaca nije točno riješio svih deset rečenica.

Promotri li se točnost s obzirom na to završava li ciljni oblik glagola na *-iti* ili na *-jeti* (slika 4), zaključuje se da su svi ispitanici bili uspješniji u primjerima s glagolima na *-iti*. Najbolji prosječan rezultat ostvarili su kajkavci, a najlošiji čakavci. Kad je riječ o glagolima na *-jeti*, najuspješniji su bili štokavci, a najmanje uspješni kajkavci. U primjerima s glagolima na *-iti* najbolje su riješeni *bijeliti* (kajkavci – 100 %, štokavci – 91,80 %) i *labaviti* (čakavci – 93,55 %), a najlošije *oslabiti* (štokavci – 63,93 %, kajkavci – 64,71 %) i *zaglupiti* (čakavci – 29,03 %). Zanimljivo je da su štokavci i kajkavci ostvarili najbolje i najlošije rezultate kod istih glagola (najbolji – *bijeliti*, najlošiji – *oslabiti*). U primjerima s glagolima na *-jeti* najbolje su riješeni *poskupjeti* (štokavci – 57,38 %, čakavci – 51,61 %, kajkavci – 47,06 %) i *potamnjeti* (kajkavci – 47,06 %), a najlošije *rumenjeti* (štokavci – 31,15 %, čakavci – 25,81 %, kajkavci – 23,53 %) i *zelenjeti* (kajkavci – 23,53 %). I kod glagola na *-jeti* se dakle primjećuje sličan uzorak – sve tri skupine ispitanika postižu najbolji i najlošiji rezultat kod istih glagola, a kajkavci su jednako (ne)uspješni u dvama glagolima.



SLIKA 4. Raspon i prosjek točnosti korijenskih paronima na *-iti* i *-jeti* s obzirom na materinsko narječje ispitanika

Prosječna točnost svih ispitanika iznosila je 79,82 % za glagole na *-iti* i 40,73 % za glagole na *-jeti*. Rezultat veći od prosjeka kod glagola na *-iti* ostvarili su ispitanici s kajkavskoga govornog područja, a kod glagola na *-jeti* ispitanici sa štokavskoga govornog područja (slika 5). Najveće odstupanje od prosjeka zabilježeno je kod ispitanika s čakavskoga govornog područja, i to kod glagola na *-iti*.



SLIKA 5. Prosjek točnosti korijenskih paronima na *-iti* i *-jeti* s obzirom na materinsko narječje ispitanika

4.3.2. PREFIKSALNI PARONIMI

Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine prikazani su u tablici 10. Prosječna je točnost među svim trima skupinama bila slična, a raspon najmanji kod štokavaca, a najveći kod čakavaca.

TABLICA 10. Ukupna točnost s obzirom na materinsko narječje – prefiksalni paronimi

| <i>točnost</i> | <i>štokavsko</i> | <i>čakavsko</i> | <i>kajkavsko</i> |
|----------------|------------------|-----------------|------------------|
| min. | 78,69 | 70,97 | 76,47 |
| prosjek | 89,34 | 90,00 | 88,82 |
| max. | 100 | 100 | 100 |

Najbolje su bile riješene rečenice s glagolom *oštetiti* (štokavci, čakavci, kajkavci – 100 %) i *odštetiti* (kajkavci – 100 %). Nasuprot tomu, najlošije su riješene rečenice s glagolom *utvrditi* (štokavci – 78,69 %), *istjecati* (čakavci – 70,97 %) i *okopati* (kajkavci – 76,47 %). Dvadeset je štokavaca ponudilo točne odgovore u svih deset rečenica. Među njima najviše je ispitanika završilo diplomski studij (8) i ima ikavski odraz jata (17). Među dvanaest čakavaca koji su ponudili točne odgovore u svih deset rečenica također je najviše onih sa završenim diplomskim studijem (8), a svih dvanaest ima ikavski odraz jata u materinskome govoru. Sve je točne odgovore ponudilo i pet kajkavaca, četiri sa završenim diplomskim studijem i jedan s preddiplomskim, dvoje ima ekavski, a troje (i)jekavski odraz jata u materinskome govoru.

4.4. REZULTATI S OBZIROM NA ODRAZ JATA U MATERINSKOME GOVORU ISPITANIKA

S obzirom na odraz jata u materinskome govoru ispitanici su bili također podijeljeni u tri podskupine: ikavci (74), (i)jekavci (26) i ekavci (9).

4.4.1. KORIJENSKI PARONIMI

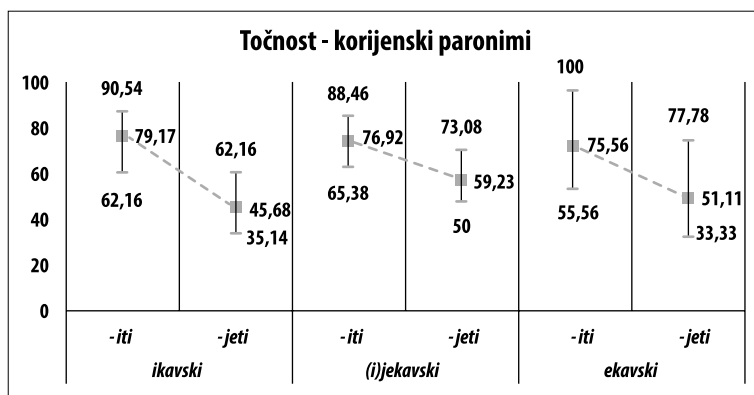
Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine prikazani su u tablici 11. Prosjek ikavaca i ekavaca bio je sličan dok su (i)jekavci postigli nešto bolji uspjeh. Najmanji raspon odgovora ostvarili su (i)jekavci, a najveći ekavci.

TABLICA 11. Ukupna točnost s obzirom na odraz jata – korijenski paronimi

| <i>točnost</i> | <i>ikavski</i> | <i>(i)jekavski</i> | <i>ekavski</i> |
|----------------|----------------|--------------------|----------------|
| min. | 35,14 | 50,00 | 33,33 |
| prosjek | 62,43 | 68,08 | 63,44 |
| max. | 90,54 | 88,46 | 100 |

Ikavci (90,54 %) i (i)jekavci (88,46 %) najbolje su riješili rečenicu s glagolom *labaviti*, a ekavci rečenicu s glagolom *bijeliti* (100 %). Nasuprot tomu, ikavci su najlošije

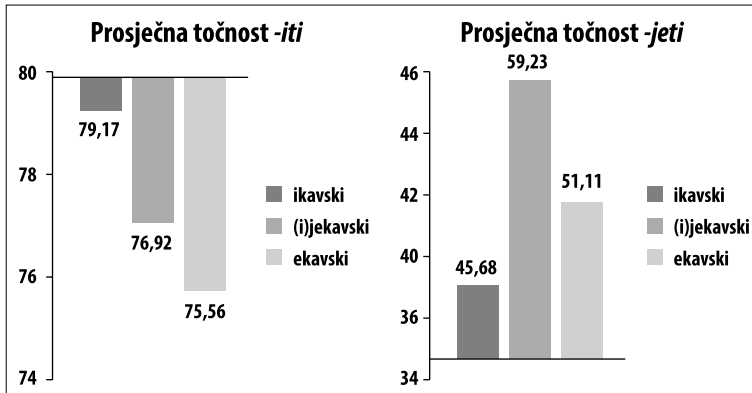
riješili rečenice s glagolima *potamnjeti* i *opustjeti* (35,14 %), (i)jekavci s glagolima *zelenjeti* i *opustjeti* (50 %), a ekavci s glagolima *rumenjeti* i *poskupjeti* (33,33 %). Također, samo su četiri ikavca ponudila točne odgovore u svih deset rečenica. Svi su završili preddiplomski studij, dva ispitanika dolaze sa štokavskog, a dva s čakavskoga govornog područja. Nitko od (i)jekavaca i ekavaca nije točno riješio svih deset rečenica.



SLIKA 6. Raspon i prosjek točnosti korijenskih paronima s obzirom na odraz jata u materinskome narječju ispitanika

Promotri li se točnost s obzirom na to završava li ciljani oblik glagola na *-iti* ili na *-jeti* (slika 6), zaključuje se da su svi ispitanici bili uspješniji u primjerima s glagolima na *-iti*. Najbolji prosječan rezultat ostvarili su ikavci, a najlošiji ekavci iako razlika između ekavaca i (i)jekavaca nije bila prevelika kad su u pitanju prosječni rezultati. Kad je riječ o glagolima na *-jeti* najuspješniji su bili (i)jekavci, a najmanje uspješni ikavci.

U primjerima s glagolima na *-iti* najbolje su riješeni *labaviti* (ikavci – 90,54 %, (i)jekavci – 88,46 %) i *bijeliti* (ekavci – 100 %), a najlošije *oslabiti* (ikavci – 62,16 %), *bijeliti* (ijekavci / jekavci – 65,38 %) odnosno *zaglupiti* i *oslabiti* (ekavci – 55,56 %). Zanimljivo je da su ikavci i ekavci imali poteškoća s istim glagolom (*oslabiti*) te da je glagol *bijeliti* bio najuspješnije riješen među ekavcima dok je (i)jekavcima zadao najviše poteškoća od svih glagola na *-iti*. U primjerima s glagolima na *-jeti* najbolje su riješeni *zelenjeti* (ikavci – 62,16 %, ekavci – 77,78 %), *rumenjeti* (ijekavci / jekavci – 73,08 %) i *potamnjeti* (kajkavci – 47,06 %), a najlošije *potamnjeti* i *opustjeti* (ikavci – 35,14 %), *zelenjeti* i *opustjeti* (ijekavci / jekavci – 50 %) te *rumenjeti* i *poskupjeti* (ekavci – 33,33 %). Može se zaključiti da su ispitanici s ikavskim i ekavskim odrazom jata bili najuspješniji u primjeru *zelenjeti* dok su ispitanici s ikavskim i (i)jekavskim odrazom jata imali najviše poteškoća s glagolom *opustjeti*.



SLIKA 7. Prosjek točnosti korijenskih paronima s obzirom na odraz jata u materinskome narječju ispitanika

Prosječna točnost svih ispitanika iznosila je 79,82 % za glagole na *-iti* i 40,73 % za glagole na *-jeti*. Prikaz uspješnosti ispitanika podijeljenih u skupine temeljene na odrazu jata (slika 7) otkriva da su svi ispitanici ostvarili rezultat niži od prosjeka kada je riječ o glagolima na *-iti*, s tim da je najmanje odstupanje od prosjeka zabilježeno kod ikavaca, a najveće kod ekavaca. Nasuprot tomu, svi su ispitanici ostvarili rezultat veći od prosjeka kod glagola na *-jeti*, najmanje su od prosjeka opet odstupali ikavci, a najviše (i)jekavci.

4.4.2. PREFIKSALNI PARONIMI

Ukupna točnost odnosno prosjek i raspon odgovora svake skupine prikazani su u tablici 12. Prosječna je točnost između ikavaca i (i)jekavaca bila je vrlo slična, a ekavci nisu puno zaostajali. Zanimljivo je da je raspon točnih odgovora bio najveći kod (i)jekavaca, a najmanji kod ekavaca.

TABLICA 12. Ukupna točnost s obzirom na odraz jata – prefiksadni paronimi

| točnost | ikavski | (i)jekavski | ekavski |
|----------|---------|-------------|---------|
| min. | 74,32 | 65,38 | 77,78 |
| prosjeak | 89,59 | 89,62 | 87,78 |
| max. | 100 | 100 | 100 |

Najbolje su bile riješene rečenice s glagolom *oštetiti* (ikavci – 100 %), *odštetiti*, *oštetiti* i *razmijeniti* (ijekavci / jekavci – 100 %) te *odštetiti*, *isticati* i *oštetiti* (ekavci – 100 %). Nasuprot tomu, najlošije su riješene rečenice s glagolom *istjecati* (ikavci

– 74,32%), *okopati* (ijekavci / jekavci – 65,38%) odnosno *otprašiti*, *razmijeniti*, *istjecati* i *okopati* (ekavci – 77,78%). Zaključuje se da su svi ispitanici jednako uspješno riješili primjer s glagolom *oštettiti*. Dvadeset sedam je ikavaca ponudilo točne odgovore u svih deset rečenica. Među njima najviše je ispitanika završilo diplomski studij (14), a materinsko im je narječje štokavsko (15). Među osmero (i)jekavaca koji su ponudili točne odgovore u svih deset rečenica također je najviše onih sa završenim diplomskim studijem (4), većinom su štokavci (5). Sve je točne odgovore ponudilo samo dvoje ekavaca kajkavaca, jedan je ispitanik završio srednju školu, a jedan diplomski studij.

4.5. USPOREDBA REZULTATA

U nastavku će se usporediti prosječna točnost korijenskih i prefikslnih paronima s obzirom na razinu obrazovanja, materinsko narječje i odraz jata u materinskome govoru u odnosu na prosječnu točnost svih ispitanika, a potom raspon i prosjek točnosti s obzirom na razinu obrazovanja, materinsko narječje i odraz jata u materinskome govoru.

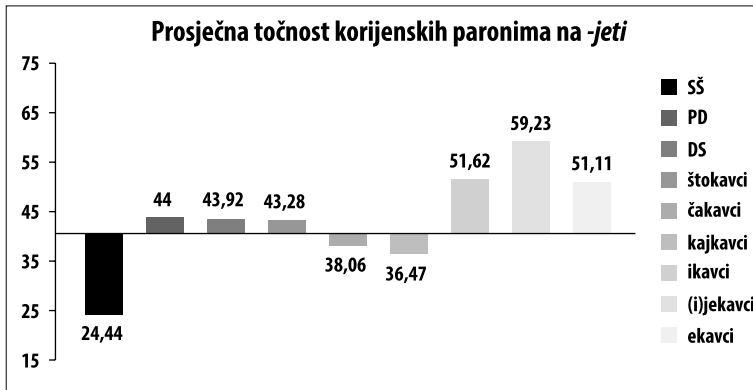
4.5.1. KORIJENSKI PARONIMI – PROSJEČNA TOČNOST

Korijenski paronimi raščlanjeni su s obzirom na to pripadaju li vrsti *-iti* > *-im* ili vrsti *-jeti* > *-im*. Prosječna točnost svih ispitanika u primjerima s korijenskim paronimima na *-iti* iznosila je 79,82 %. Rezultat veći od prosjeka ostvarili su, kad je riječ o razini obrazovanja, ispitanici sa završenom srednjom školom (85,56 %)



SLIKA 8. Prosjek točnosti korijenskih paronima na *-iti* u odnosu na prosjek točnosti svih ispitanika (79,82 %)

te kada je riječ o materinskome narječju ispitanika, čakavci (80,65 %) i kajkavci (82,35 %). Svi ostali ostvarili su rezultat manji od prosjeka pri uporabi korijenskih paronima na *-iti* (slika 8). Prosječna točnost svih ispitanika u primjerima s korijenskim paronimima na *-jeti* bila je upola manja i iznosila 40,73 %. Ispitanici koji su u primjerima s korijenskim paronimima na *-iti* ostvarili rezultat veći od prosjeka redom su u primjerima s korijenskim paronimima na *-jeti* ostvarili rezultat niži od prosjeka (slika 9).



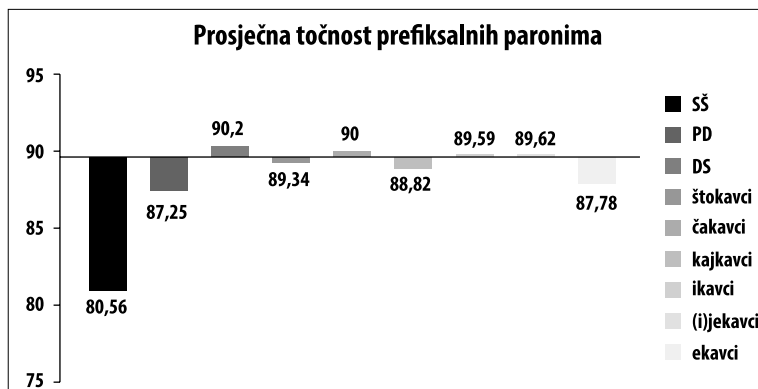
SLIKA 9. Prosjek točnosti korijenskih paronima na *-jeti* u odnosu na prosjek točnosti svih ispitanika (40,73 %)

Razlike među grupama bile su uglavnom veće kod primjera na *-jeti* nego kod primjera na *-iti*. Promotri li se rezultat pojedine skupine ispitanika u odnosu na prosjek svih ispitanika u primjerima na *-iti* (slika 8), najveća se razlika uočava između ispitanika sa završenom srednjom školom (+ 5,74) i ispitanika sa završenim preddiplomskim studijem (- 1,32) te između ekavaca (- 4,26) i ikavaca (- 0,63). Nasuprot tomu, u primjerima na *-jeti* najveća je razlika među grupama, ako se promatra odstupanje od prosjeka svih ispitanika (slika 9), utvrđena kod ispitanika sa završenom srednjom školom (- 16,29) dok je odstupanje studenata preddiplomskih i diplomskih studija bilo slično (preddiplomci + 3,27; diplomci + 3,19). Najveće odstupanje od prosjeka zabilježeno je ipak kod (i)jekavaca (+ 18,5), a odstupanje ikavaca i ekavaca bilo je slično (ikavci + 10,89; ekavci + 10,38).

Može se dakle zaključiti da rezultati prepoznavanja korijenskih paronima ovise o tome pripada li glagol vrsti *-iti* < *-im* ili vrsti *-jeti* > *-im*. Ako glagol pripada vrsti *-iti* > *-im*, najbolje rezultate postižu srednjoškolci, a ako glagol pripada vrsti *-jeti* > *-im*, od srednjoškolaca su uspješniji studenti (i preddiplomci i diplomci). Osim toga, kod glagola na *-jeti* bolji uspjeh postižu (i)jekavci od ikavaca i ekavaca.

4.5.2. PREFIKSALNI PARONIMI – PROSJEČNA TOČNOST

Prosječna točnost svih ispitanika u primjerima s prefiksalsnim paronimima bila je veća nego u primjerima s korijenskim paronimima, a iznosila je 89,45 % (slika 10).



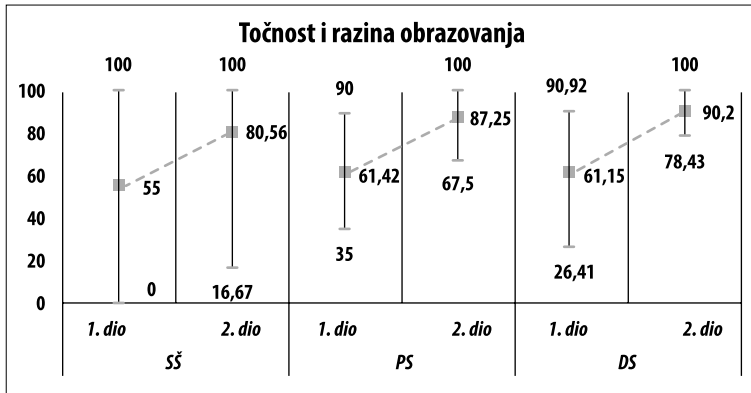
SLIKA 10. Prosjek točnosti prefiksalsnih paronima u odnosu na prosjek točnosti svih ispitanika (89,45 %)

Najveća je razlika među grupama u odstupanju od prosjeka zabilježena kod srednjoškolaca (- 8,89). Razlika između preddiplomaca i diplomaca bila je manja, ali preddiplomci su negativno odstupali od prosjeka (- 2,2) za razliku od diplomaca koji su ostvarili rezultat iznad prosjeka (+ 0,75). Ako se rezultati usporede s obzirom na materinsko narječje i odraz jata u materinskome govoru ispitanika, razlike među grupama nisu velike, a negativno od prosjeka odstupaju štokavci, kajkavci i ekavci (čakavci + 0,55; štokavci - 0,11; kajkavci - 0,63; (i)jekavci + 0,17; ikavci + 0,15; ekavci - 1,67).

4.5.3. TOČNOST I RAZINA OBRAZOVANJA

Usporedi li se raspon i prosjek točnih odgovora s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika (slika 11), ponavlja se prijašnji zaključak – svi su ispitanici postigli bolji rezultat u zadatku s prefiksalsnim paronimima (2. dio upitnika) nego u zadatku s korijenskim paronimima (1. dio upitnika).

Osim boljega prosjeka u zadatku s prefiksalsnim paronimima, može se također uočiti da je raspon odgovora u tom zadatku bio manji nego u prethodnome zadatku s korijenskim paronimima. Prosječna točnost korijenskih paronima iznosila je među srednjoškolicima 55 %, preddiplomcima 61,42 % i diplomcima 61,15 %. Dakle, najbolji



SLIKA 11. Raspon i prosjek točnosti s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika

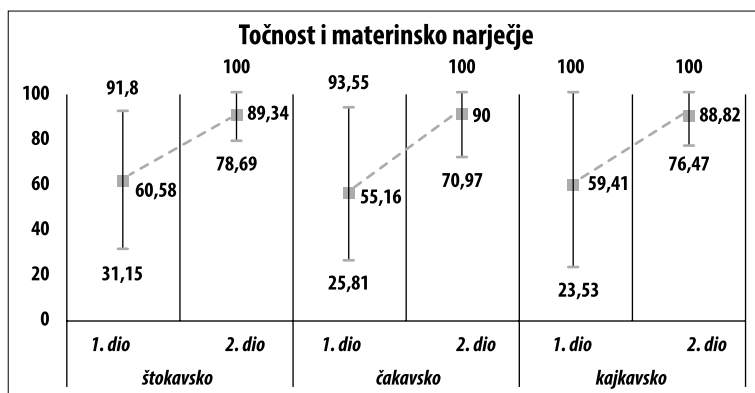
su uspjeh postigli preddiplomci, a diplomci nisu previše zaostajali za preddiplomcima za razliku od srednjoškolaca. Kod prefikslnih se paronima točnost povećavala s razinom obrazovanja: 80,56 % – 87,25 % – 90,2 %.

Zanimljivo je istaknuti da je raspon odgovora kod prefikslnih paronima bio manji nego kod korijenskih paronima. Raspon se kod prefikslnih paronima osim toga smanjivao s razinom obrazovanja pa je najveći raspon zabilježen među srednjoškolcima, a najmanji među diplomcima. Kad je riječ o korijenskim paronimima, najveći je raspon također utvrđen među srednjoškolcima, ali među diplomcima je u tim zadacima raspon bio veći nego među preddiplomcima. Uzrok većega raspona kod diplomaca posljedica je većega raspona točnih odgovora u primjerima s korijenskim paronimima na *-jeti* (usp. slika 2).

4.5.4. TOČNOST I MATERINSKO NARJEČJE

Usporedi li se raspon i prosjek točnih odgovora s obzirom na materinsko narječje ispitanika (slika 12), također se ponavlja prijašnji zaključak – svi su ispitanici postigli bolji rezultat u zadatku s prefikslnim paronimima nego u zadatku s korijenskim paronimima, a i raspon je bio manji u primjerima s prefikslnim paronimima.

U zadatku s prefikslnim paronimima prosječna je točnost među grupama bila ujednačenija (čakavci – 90 %, štokavci – 89,34 %, kajkavci – 88,82 %). Ako se promatra raspon točnih odgovora, najmanji je bio među štokavcima, a najveći među čakavcima. Kada je riječ o korijenskim paronimima najbolji su prosjek ostvarili štokavci (60,98 %), kajkavci su manje zaostajali za štokavcima (59,41 %) od čakavaca (55,16 %). Što se tiče raspona, najmanji je bio kod štokavaca, ali ako se usporede kajkavci i čakavci, uočava se da je raspon bio veći kod kajkavaca unatoč tomu što su

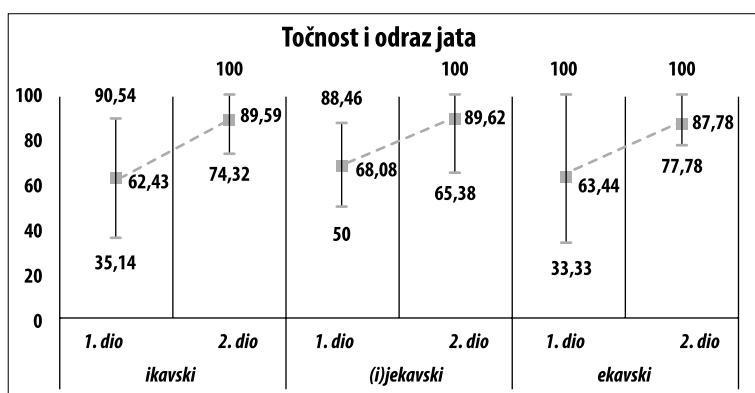


SLIKA 12. Raspon i prosjek točnosti s obzirom na materinsko narječje ispitanika

ostvarili bolji prosječan rezultat od čakavaca. Bolji je prosječan rezultat kajkavaca povezan s puno boljim uspjehom kajkavaca u primjerima s korijenskim paronimima na *-iti* (kajkavci – 82,35 %, čakavci – 72,26 %; usp. slika 4).

4.5.5. TOČNOST I ODRAZ JATA U MATERINSKOME NARJEČJU

Usporedi li se raspon i prosjek točnih odgovora s obzirom na odraz jata u materinskome govoru ispitanika (slika 13), također se ponavlja isti uzorak kao kod razine obrazovanja i materinskoga narječja – svi su ispitanici postigli bolji rezultat u zadatku s prefikslnim paronimima nego u zadatku s korijenskim paronimima, a i raspon je bio manji u primjerima s prefikslnim paronimima. Prosječna točnost kod



SLIKA 13. Raspon i prosjek točnosti s obzirom na odraz jata u materinskome narječju ispitanika

(i)jekavaca i ikavaca bila je slična (ijekavci / jekavci – 89,62 %, ikavci – 89,59%), a prosječan rezultat ekavaca nije previše zaostajao (87,78 %). Kod korijenskih paronima rezultat ikavaca i ekavaca bio je sličniji (ikavci – 62,43 %, ekavci – 63,44 %) nego rezultat (i)jekavaca koji su ostvarili najbolji prosječan rezultat (68,08 %).

5. ZAKLJUČAK

Glagolski paronimi tvore se uglavnom od opisnih pridjeva, a najčešće se dijele na korijenske (npr. *zeleniti* i *zelenjeti*) i prefiksalne (npr. *utvrditi* i *ustvrditi*) paronimne parnjake. Do međusobne zamjene glagolskih parnjaka može doći iz različitih razloga, a u rijetkim prijašnjim istraživanjima utvrđeno je da bi “razlikovanje paronima moglo biti obilježje višega stila standardne inačice hrvatskoga jezika u kojemu kompetencija raste s obrazovanjem” (usp. Patekar 2017). Stoga je i u ovome istraživanju razina obrazovanja uzeta kao jedan od kriterija pri interpretaciji rezultata (uz materinsko narječje i odraz jata u materinskome govoru ispitanika).

Postavljeno je pet hipoteza koje su potvrđene ili djelomično potvrđene pri raščlambi rezultata. Prva je hipoteza glasila da će ispitanici biti uspješniji u zadatku s prefiksanim paronimima nego u zadatku s korijenskim paronimima što je istraživanjem i potvrđeno. Prosjek točnih odgovora u zadatku s prefiksanim paronimima iznosio je 89,45 %, a u zadatku s korijenskim paronimima 60,28 %, s tim da je bolji prosjek ostvaren kod korijenskih paronima na *-iti* (79,82 %) nego kod korijenskih paronima na *-jeti* (40,73 %) što znači da je potvrđena i druga hipoteza. Treća se hipoteza odnosila na razinu obrazovanja. Pretpostavka da će ispitanici s većom razinom obrazovanja postići bolji rezultat u oba zadatka djelomično je potvrđena. Kod prefiksanih se paronima točnost povećavala s razinom obrazovanja (80,56 % – 87,25 % – 90,2 %), ali kod korijenskih paronima tu su pretpostavku djelomično opovrgnuli rezultati studenata preddiplomskih studija (61,42 %) koji su bili nešto uspješniji od studenata diplomskih studija (61,15 %) dok su srednjoškolci očekivano ostvarili najmanji prosjek točnosti (55 %). Četvrta hipoteza, da će štokavci postići bolji rezultat od čakavaca i kajkavaca, također je djelomično potvrđena. Štokavci su ostvarili bolji prosjek u zadatku s korijenskim paronimima (60,98 %) od kajkavaca (59,41 %) i čakavaca (55,16 %). U zadatku s prefiksanim paronimima prosječna je točnost među grupama bila ujednačenija, ali čakavci su bili uspješniji od štokavaca i kajkavaca (90 % – 89,34 % – 88,82 %). Peta hipoteza, koja je glasila da će (i)jekavci postići bolji rezultat u zadatku s korijenskim paronimima od ikavaca i ekavaca, u cijelosti je potvrđena. Prosjek točnosti kod (i)jekavaca iznosio je 68,08 % dok su rezultati ikavaca i ekavaca bili

lošiji, ali međusobno sličniji (ikavci – 62,43 %, ekavci 63,44 %).

Ni jedan ispitanik nije točno riješio svih dvadeset ponuđenih paronimnih parnjaka. Samo su četiri ispitanika (3,67 %) odabrala točan infinitiv korijenskih paronima u prvome zadatku. Svi su studenti preddiplomskih studija i imaju ikavski odraz jata u materinskome govoru, dva su ispitanika štokavci, a dva čakavci. Nasuprot tomu, odgovarajući oblik prefikslnih paronima (glagolski pridjev muškoga roda ili imperativ) u drugome zadatku odabralo je 37 ispitanika (33,95 %). Među njima 19 je ispitanika studenata diplomskih studija, 20 ispitanika kao materinsko navodi štokavsko narječje, a 27 ikavski odraz jata u materinskome govoru. Među korijenskim paronimima bolje su riješeni primjeri u kojima je ciljani oblik glagola završavao na *-iti* nego primjeri u kojima je ciljani oblik glagola završavao na *-jeti*. Najviše točnih odgovora među primjerima na *-iti* zabilježeno je u primjeru *bijeliti* (91,74 %), a najmanje u primjeru *oslabiti* (64,22 %). Među primjerima na *-jeti* najviše točnih odgovora zabilježeno je u primjeru *poskupjeti* (54,13 %), a najmanje u primjeru *rumenjeti* (28,44 %). U zadatku s prefikslnim paronimima raspon točnih odgovora bio je manji. Ispitanici su proizveli najviše točnih odgovora u primjeru *oštetiti* (100 %), a najmanje u primjeru *istjecati* (79,82 %).

Usporedba odgovora ispitanika s obzirom na razinu obrazovanja rezultirala je spoznajom da su svi ispitanici bez obzira na razinu obrazovanja najmanje poteškoća imali kod korijenskih paronima u primjeru s glagolom *bijeliti* (srednjoškolci – 100 %, diplomci – 90,92 %, preddiplomci – 90 %). Nasuprot tomu, najlošije riješeni primjeri bili su različiti. Srednjoškolcima je najviše problema zadao glagol *zaglupiti* (0 % točnih odgovora), preddiplomcima glagol *opustjeti* (35 %), a diplomcima glagol *rumenjeti* (26,41 %). Osim toga, ispitanici su općenito bili uspješniji u primjerima s glagolima na *-iti* s tim da su najuspješniji bili ispitanici sa završenom srednjom školom, a najneuspješniji studenti preddiplomci. Kad je riječ o glagolima na *-jeti*, situacija je obrnuta. U zadatku s prefikslnim paronimima najmanje poteškoća ispitanici su imali s glagolom *oštetiti* (100 %), a svi su srednjoškolci uz taj primjer točne odgovore ponudili i u primjerima s glagolima *opteretiti* i *isticati*. Srednjoškolci su najviše poteškoća imali s glagolom *okopati* (16,67 % točnih odgovora), preddiplomci s glagolom *istjecati* (67,5 %), a diplomci s glagolom *utvrditi* (78,43 %). Nepoznavanje značenja prefikasa i sufikasa te potiskivanje jednoga parnjaka drugim, posebice kod korijenskih paronima,²⁷ najvjerojatniji su uzroci odstupanja.

²⁷ Ispitanici uglavnom daju prednost korijenskim parnjacima na *-iti* što bi se moglo tumačiti dvojako: s jedne strane nepoznavanjem značenja sufiksa *-iti* i sufiksa *-jeti*, a s druge strane utjecajem odraza jata u materinskome govoru ispitanika (usp. Tafra 2005: 265–266).

Zanimljivo je da je devet ispitanika (50 %) sa završenom srednjom školom ponudilo točne odgovore u svim primjerima s prefikslnim paronimima. Među njima najviše je ispitanika sa štokavskoga govornog područja (5) i ispitanika s ikavskim odrazom jata (7). Isti uspjeh postiglo je devet studenata preddiplomskih studija (22,5 %) te devet studenata diplomskih studija (17,65 %). Među preddiplomcima najviše je ispitanika sa štokavskoga govornog područja (7) te ispitanika s ikavskim odrazom jata (6), a među diplomcima ispitanika s čakavskoga govornog područja (6) te ispitanika s ikavskim odrazom jata (6).

Među ograničenjima ovoga istraživanja svakako treba izdvojiti nereprezentativan i neravnomjeran broj ispitanika u pojedinim skupinama o čemu bi u budućim istraživanjima trebalo voditi računa. Primjerice, kad se promatra razina obrazovanja u istraživanju je sudjelovalo 16,51 % ispitanika sa završenom srednjom školom, 36,7 % ispitanika studenata preddiplomskih studija i 47,79 % ispitanika studenata diplomskih studija.

Osim toga, stječe se dojam da su neki ispitanici birali samo glagole iste vrste, npr. u prvome zadatku samo glagole na *-iti*, te su, jer im je bio ponuđen jednak broj primjera obiju vrsta, ostvarili polovičan rezultat (50 % točnih i 50 % netočnih odgovora).²⁸ U budućim bi istraživanjima trebalo voditi računa i o tome te ponuditi npr. veći broj primjera korijenskih paronima na *-jeti*.

Rezultati ovoga istraživanja govore u prilog tvrdnji Branke Tafre (2003) o nužnosti izrade rječnika paronima. Taj bi rječnik trebao sadržavati podatke o značenju i tvorbi paronimnih parnjaka te popis najčešćih pogrješaka kod govornika čime bi nesumnjivo pridonio ovladavanju paronimima i značenjskim razlikama parnjaka, a posljedično i normom hrvatskoga standardnog jezika pri uporabi paronima.

²⁸ Radi se čak o petini svih ispitanika (25 ispitanika ili 22,94 %). S obzirom na razinu obrazovanja riječ je o 44,44 % svih ispitanika sa završenom srednjom školom, 20 % svih ispitanika studenata preddiplomskih studija i 17,65 % svih ispitanika studenata diplomskih studija). S obzirom na materinsko narječje riječ je o 25,81 % svih čakavaca, 23,53 % svih kajkavaca i 21,31 % svih štokavaca, a s obzirom na odraz jata u materinskome govoru o 28,38 % svih ikavaca, 11,54 % svih (i)jekavaca i 11,11 % svih ekavaca.

LITERATURA I IZVORI

- BABIĆ, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- BULIĆ, Nevena. 2015. *Leksičke dvojbe u hrvatskom standardnom jeziku (na primjeru paronima i pleonazama)*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- CRUSE, David Alan. 2000. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- GAZDIĆ-ALERIĆ, Tamara. 2019. "Ah, te slične riječi!". *Liječničke novine: Glasilo Hrvatske liječničke komore* 19, 180: 68–69.
- GRGAT, Marta. 2021. *Paronimski glagoli u hrvatskome jeziku – semantika, tvorba i morfologija*. Završni rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- FRANČIĆ, Anđela, Lana HUDAČEK i Milica MIHALJEVIĆ. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- HUDEČEK, Lana, Maja MATKOVIĆ i Igor ČUTUK. 2012. *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska: Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji*. Zagreb: Coca-Cola HBC Hrvatska. URL: <http://www.gfos.unios.hr/images/jezicni-prirucnik-coca-cole-hbc-hrvatska-02-2012-1.pdf>. (17. kolovoza 2021.)
- HUDEČEK, Lana i Milica MIHALJEVIĆ. 2016. "Leksičke inačice. Paronimi". *Hrvatski na maturi*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://matura.ihjj.hr/leksik.html#sec-4-2-1>. (10. studenog 2022.)
- GRČEVIĆ, Martina. 2020. *Lažni prijatelji / Falošni priatelja – Rječnik hrvatsko-slovačkih međujezičnih homonima / Slovník slovensko-chorvátskych medzijazykových homoným*. Zagreb: FF Press.
- JELASKA, Zrinka. 2007. "Načela određivanja sinonima". *Filološke studije* 5/2. Ur. Jasmina Mojsieva-Guševa, Tamara Erofeeva, Žiga Knap i Zvonko Kovač. Skoplje, Perm, Ljubljana i Zagreb: Sveučilište Sv. Ćirila i Metoda (Skoplje): 209–216.
- LEWIS, Kristian. 2016. *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- LEWIS, Kristian. 2020. "Dodirnojezikoslovno i traduktološko nazivlje". *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček i Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: 345–359. URL: <http://ihjj.hr/jena/wp-content/uploads/2021/01/Monografija-1.pdf>. (24. rujna 2021.)
- MAMIĆ, Mile. 1997. *Jezični savjeti*. 2. popravljeno izdanje. Zadar: vlastita naklada.
- OPAČIĆ, Nives. 2009. *Reci mi to kratko i jasno – Hrvatski za normalne ljude*. Zagreb: Novi Liber.
- PATEKAR, Jakob. 2017. "Odnos norme i uzusa na primjeru paronima". *Rasprave: Ča-*

- opis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 43, 1: 163–179.
- STOJKOVIĆ, Andreja. 2005. *Zavodnice ili riječi koje zavode: (o češko-hrvatskim homonimima)*. Zagreb: vlastita naklada.
- TAFRA, Branka. 1988. “Razgraničavanje opisnih i odnosnih pridjeva (*leksikološki i leksikografski problem*)”. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 14, 1: 185–197.
- TAFRA, Branka. 1995. *Jezikoslovna razdvojba*. Zagreb: Matica hrvatska.
- TAFRA, Branka. 1996. “Bliskoznačni odnosi u leksiku”. *Filologija* 26: 73–84.
- TAFRA, Branka. 2003. “Leksičke pogreške zbog sličnosti”. *Govor* 20, 1–2: 431–448.
- TAFRA, Branka. 2005. “Paronimi između uporabe i kodifikacije”. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga: 249–266.
- TAFRA, Branka. 2018. “Razgraničavanje istoznačnosti i bliskoznačnosti”. *Od fonologije do leksikologije: Zbornik radova u čast Mariji Turk*. Ur. Diana Stolac. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci: 215–230.
- VINCE, Zlatko. 1954. “Ona ga je ocrnila ili ocrnjela?”. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 3, 5: 152–155.
- VRHSJ = *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. 2015. Ur. Ljiljana Jojić. Zagreb: Školska knjiga.

VERB PARONYMS IN THE CROATIAN LANGUAGE

MARIJANA BAŠIĆ
MARTA GRGAT

ABSTRACT

A word that is similar in form of derivation but different in meaning is known as a paronym. Due to a similarity of form, speakers often deviate from the norm when using verb paronyms in everyday communication. The theoretical part of the paper discusses their determination. The results of previous research, which is scarce, are also presented. The second part of the paper presents the research which was carried out on the sample of 109 participants via an anonymous questionnaire comprising a sentence completion task (two tasks, each containing ten sentences with root or prefixal verb paronyms). All the answers were then presented and divided into three groups according to three criteria: education, mother tongue, and the concept of 'jat'. The research aimed to determine whether respondents deviate from the norm of the Croatian standard language when using verb paronyms, as well as to determine whether they recognize the difference between paronymic pairs and whether they use the appropriate verb in the given context. The results confirm the hypothesis that the respondents are familiar with the difference between the prefixal paronymic pairs. The worse results were achieved in the first task, in which the respondents were asked to recognise the root paronymic verb in a certain context. The results of the research confirm Tafra's (2003) conclusion, drawn from the necessity of making a dictionary of paronyms, which would contain an explanation of each paronymic pair, as well as a list of the most common mistakes in their use.

KEY WORDS:

*Croatian language, paronymy,
root paronyms, verb paronyms,
verbs*

